

аніж реальне «Я» (рейтингова оцінка – 2,32), що свідчить про помірну задоволеність своєю особистістю, прагнення до самовдосконалення без хворобливих переживань з приводу своїх недоліків. Можна дійти висновку, що прагнення старшокласників до високої самооцінки є непостійним суб'єктивним відчуттям, зумовленим віковою потребою юнацтва у пошуку смислу життя та побудові власного Я-образу.

Отже, емпіричне дослідження динаміки ставлень ліцеїстів до різних аспектів дійсності до інших та до себе, засобами колірної діагностики виявило специфіку їхніх суб'єктивних ставлень (протягом 2–3 курсів навчання). Для учнів 2 курсу характерною є більша привабливість реального «Я», у порівнянні з ідеальним «я», що свідчить про високу задоволеність учнів своєю особистістю та тимчасову відсутність потреби в подальшому особистісному рості й самовдосконаленні. Специфіка структури ставлень учнів 3 курсу пов'язана, передусім, з проблемами в навчанні, що відповідає процесу підготовки до вступу у ВНЗ та свідчить про помірну задоволеність своєю особистістю, прагнення до самовдосконалення без хворобливих переживань з приводу своїх недоліків. Підтверджені наукові дані про те, що у структурі суб'єктивних ставлень юнацтва найбільш значущими є ставлення до свого майбутнього, до себе та до різних видів діяльності.

Використана методика колірних метафор, адаптована до вибірки старшокласників (зменшена кількість оцінюваних понять і відібрані поняття, які відповідають основним видам діяльності, потребам, життєвим цінностям і емоційним переживанням учнів), може бути використана у процесі діагностичної та корекційної роботи шкільного психолога з попередження та подолання агресії та булінгу в навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодалев А. Общая психодиагностика / А. Бодалев, В. Столин. – СПб. : Изд-во «Речь», 2004. – 440 с.
2. Братусь Б. Аномалии личности / Б. Братусь. – М. : Мысль, 1988. – 301 с.
3. Куликов Л. Психология настроения / Л. Куликов. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 1997. – 228 с.
4. Личность. Теории, упражнения, эксперименты / Роберт Фрейдджер, Джеймс Фейдимен ; пер. с англ. – СПб. : Прайм – ЕВРОзнак, 2006. – 704 с. (Большая университетская библиотека).
5. Леонтьев А. Деятельность, сознание, личность / А. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
6. Ломов Б. Направленность личности. Субъективные отношения личности / Б. Ломов // Психология личности в трудах отечественных психологов / Сост. и общая редакция Л. Куликова. – СПб. : Питер, 2002. – С. 105 – 110. – (Серия «Хрестоматия по психологии»).
7. Мясичев В. Личность и отношения человека / В. Мясичев // Психология личности в трудах отечественных психологов / Сост. и общая редакция Л. В. Куликова. – СПб. : Питер, 2002. – С. 95 – 105. – (Серия «Хрестоматия по психологии»).
8. Олпорт Г. Личность в психологии / Г. Олпорт. – М., 1998. – С. 103 – 112.

Микола Рук,

магістр,

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ІДЕЯ НЕНАСИЛЛЯ В РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

У статті здійснено релігійно-філософський аналіз проблеми ненасилля, розкрито основні аспекти розуміння етики ненасилля, показано основу виникнення ненасильницького руху в історії, запропоновано сучасні підходи до формування гуманістичного світогляду особистості.

Mykola Ryk

THE IDEA OF NON-VIOLENCE IN THE RELIGIOUS AND PHILOSOPHIC CONTEXT

The article provides the religious and philosophical analysis of the problem of non-violence, basic aspects of understanding of non-violence, basics of non-violent movement in the history, and modern approaches to the development of humanistic individual world outlook.

У сучасному релігійно-філософському контексті термін «ненасилля» став досить популярним. За короткий час він щільно увійшов у соціально-політичну і релігійно-філософську лексику, його не обходять увагою у психолого-педагогічних диспутах, він все частіше зустрічається в моральних і релігійних сентенціях, висловлених щодо великої низки суспільно-політичних подій. У широкому соціально-історичному контексті це поняття має три аспекти: 1 – світоглядний, який включає в себе ідейну концепцію, етику ненасилля; 2 – практичний, який виробляє конкретний набір ненасильницьких дій, обов'язковий для всіх суспільно-політичних сил; 3 – праксеологічний, який пропонує різноманітні форми ненасильницького протесту, акції громадянської непокори, заклики, звернення та визначає рівень їхньої ефективності.

Звернення до аналізу історичного прогресу з позицій етико-ненасильницького підходу свідчить, що ціна прогресу і розуміння перемоги та поразки в історії набувають зовсім різного, часто діаметрально протилежного значення. Справжніми героями в історії стають не ті діячі, які ціною немислимих жертв і руйнацій утверджують свої амбіції, а ті лідери, котрі насилля перемагають без насилля. Історичне визнання отримують ті, хто за допомогою ненасильницьких засобів, політичного діалогу, партнерських домовленостей, міжнародних правових норм спрямовують розвиток людства у мирне русло.

У Західній Європі ненасильницький рух виник на основі релігійної свідомості, не дивлячись на те, що офіційна церква часто санкціонувала зовсім протилежні цим принципам дії (вогнища інквізиції, хрестові походи, переслідування інакомислячих тощо). Тому ідея ненасилля є не лише багатоаспектною, але й багаторівневою. Вона об'єднує в собі як особистісні позиції окремих індивідів, так і погляди вселенського характеру. Ненасилля – це не тільки акції в сфері соціально-політичної та економічної діяльності, це, насамперед, філософські, моральні, релігійні принципи світосприйняття і світовідношення людини. Саме тому ці ідеї необхідно зробити надбанням не лише тонкого прошарку академічних фахівців, громадських діячів, освітян, студентської молоді, але й усього українського суспільства.

Одним із шляхів здійснення цього «надзавдання» може бути процес формування індивідуальної та суспільної свідомості за допомогою просвітництва та розповсюдження ідей ненасилля, толерантності, справедливості, добра. Розпочинаючи цю роботу, необхідно мати перед собою образ ненасильницького устрою майбутнього суспільного порядку. У цьому контексті хочеться висловити деяке застереження щодо засобів для досягнення поставленої цілі. Відомо, що ціль безпосередньо залежить від засобів її досягнення, тому гуманістичне суспільство може бути побудовано лише ненасильницьким шляхом, на принципах гуманізму і християнської моралі. У цій справі можуть бути використані лише ненасильницькі способи руху до нього і недопустимі примус, сила, репресії як на рівні державної політики, так і на рівні окремих громадян і громадських організацій.

Усвідомленню ідеї ненасилля у нашому суспільстві перешкоджають застарілі ідеологічні забобони, які недооцінюють потенціал і можливості суспільного ненасилля, тому спотворюють його ідею, надаючи перевагу насильницько-репресивним стереотипам у суспільній свідомості. Орієнтуючись на таку шкалу цінностей, суспільна свідомість штучно відбирає і абсолютизує силові форми боротьби і суспільних взаємостосунків, оголосивши їх рушійними чинниками суспільно-історичного процесу. Але історія знову ж таки дає чимало прикладів того, як народи, зазнавши нищівної поразки у військових зіткненнях, втративши свою державність і потрапивши у тривале поневолення, не тільки змогли зберегти свою мову, культуру, національний характер, одним словом, самоідентичність, а й справити ефективний ненасильницький опір своїм поневолювачам. Підтвердження цьому легко можна знайти в українському історичному минулому.

У зв'язку з цим досить важливою буде пропозиція перегляду всього курсу історії, зокрема сучасних шкільних підручників і посібників для вищої школи, які зорієнтовані, насамперед, на опис практики суспільно-політичного насилля, воєн, революцій, тиску, агресії і не містять аналізу ненасильницького вирішення ключових конфліктів людського співіснування, досягнення злагоди, порозуміння, співробітництва, партнерства. Тому, крім розробки високих культурних, релігійних, філософських образів ненасилля, взірців гуманізму і толерантності, слід вдаватися до серйозного пошуку і синтезу практичних шляхів урегулювання міждержавних і міжнаціональних конфліктів, виявлення закономірностей усунення їхніх причин. Такий підхід до вивчення історії буде сприяти поглибленому формуванню нових цінностей і норм етики ненасилля.

Наступив час, коли відповідальні особи, вчені, державні діячі, депутати, законодавці, політики повинні перейти від теорії до практичних дій і почати реально втілювати в життя проекти і рекомендації побудови суспільства на принципах гуманізму. Важливим кроком у цьому напрямку може бути децентралізація державної влади, здійснення справедливої виборчої демократії, забезпечення доступу простих громадян країни до прийняття державних рішень; відмова від жорсткої вертикалі влади, яка веде до диктатури, корупції, замкнутої бюрократичної структури; модернізація системи освіти з урахуванням гуманістичних традицій культури.

Отже, дитинство без насилля у нашій країні буде тоді, коли рецидиви насилля будуть максимально викоренені зі всього суспільного життя.